

contradicente, spreto aut neglecto tota actio sit nulla et invalida. » Ratio regulæ est, quia nullus invito jure suo spoliandus est: « Nec debet alteri per alterum iniqua conditio inferri, » l. *Non debet*, 74, ff. *de Reg. jur.* Et « Id, quod nostrum est, sine facto (seu consensu) nostro ad alium transferri (vel auferri) non potest. » l. *Id, quod*, 11, ff. *de Reg. jur.* Hinc dum l. *In concedendo* ff. *de Aqua pluv. arc.* deciditur, ut in concedendo jure aquæ ducendæ accedat consensus omnium, qui in re jus habent, subjungitur: « Nec immerito, cum enim minuatur jus eorum, consequens fuit, exquiri, an consentiant. »

6. *Declaratur exemplis juris.* — Declaratur et firmatur regula, ejusque sensus variis exemplis juris per Dylum hic, et alios adductis: Sic enim imprimis si plures fundum aliquem in communi habent, non possunt in eo servitutem constituere, nisi interveniat unanimis omnium consensus, ita, ut unico dissentiente constitutio sit nulla, text. claro l. *Per fundum*, 11, ff. *de Servit. præd. rust.* et l. *Receptum*, ff. *Commun. prædia*, quia fundus tangit omnes ut singulos, et de jure ac præjudicio cujusvis in specie directe agitur. Idem est in casu, quo novus aquæ ductus concedendus est; omnes enim et singuli, qui prius jus ad aquam jam habebant, consentire debent, arg. cit. l. *In concedendo*, ff. *de Aqua pluv. arc.* per rationem ex illa desumptam et n. præced. jam positam: Sic etiam, si plures servum proprie talem in communi habent, omnium consensus requiritur, ut sacros ordines suscipere valeat, quia omnes tangit, id est ad omnes pertinet, et de cujusvis jure et præjudicio agitur, hoc ipso quod quis per ordines suo ad servum habito jure privetur, sacris initiatus servus amplius esse non possit, sed homo liber evadat, can. 2, dist. 54.

7. *Electio unico vocati spreto seu non citato est nulla.* — Sic rursus omnes tam regularis, quam sæcularis status vocales, « qui debent et volunt, ac commode possunt interesse, » ad electionem prælati citari et admitti debent, c. *Quia propter*, *de Elect.* cum concord. ita ut si unicus contemptus, id est, legitime non citatus, sed illegitime exclusus esset, electionem invalidam reddere posset, c. *Quod sicut* 28, *de Elect.* quia quis in specie jus eligendi habet, quo invito privari nequit, prout amplius diximus lib. I, tit. VI, *de Elect.*, n. 115.

8. *Ad compromissum requiritur omnium con-*

sensus. — Sic ulterius ut electio per compromissum fieri queat, unanimis omnium vocalium consensus necessario requiritur, adeo ut unius dissensus compromissum impediat, et nihilominus electionem per compromissum factam invalidam reddat, uti Gloss. in c. *Quia propter*, § *Vice omnium*, communiter recepta bene docet arg. cit. c. *Quia propter*, *de Elect.* et amplius dictum habetur cit. lib. I, tit. VI, *de Elect.* n. 71, quia causa compromissi omnes ut singulos tangit, cum aliquo invito privaretur voce sua activa.

9. *Majora valent, quando res omnes ut universos vel collegialiter tangit.* — Objici solent contra hanc regulam satis clari textus juris utriusque, canonici quidem ex c. 1. *De his quæ fiunt a major. par. capit.* ubi universaliter disponitur: « Nisi a paucioribus et inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit, et ostensum, prævalet semper, quod a majori et saniore parte capituli fuerit constitutum. » Ex jure civili autem l. *Quod major*, 19, ff. *Ad municipalem*, ibi: « Quod major pars curiæ efficit, pro eo habetur, ac si omnes egerint. » Sed resp. hos et similes universales juris textus de iis materiis et causis intelligendos esse, quæ vel non omnes ut singulos in specie, sed omnes ut universos, seu collective sumptos, sive totum collegium tangunt juxta sensum supra n. 4, allegatum: vel non ipsa collegii aut curiæ membra, sed tertium aliquem respiciunt.

10. *Intellige tamen in necessario, non autem in voluntarie agendis.* — Quamvis cæteroque etiam præfati textus (præsertim vero ex c. *Quia propter*, desumptus) non semper, sed tunc tantum verificentur, quando aliqua facienda sunt ex necessitate, uti alienationes, electiones, et hujusmodi; non autem in iis, quæ ex mera voluntate fiunt; tunc enim major pars non sufficit, sed omnes et quidem collegialiter consentire debent, prout bene observat et probat Gloss. in c. *Cum omnes*, *de Constitit.* § *Constit.* ac etiam ad hanc regulam: ubi plura de hoc.

11. *Ac nisi pars minor, vel unicus rationabiliter contradicat.* — Et nos quoque lib. III, tit. XI, *De his, quæ fiunt a majori parte capit.* a n. 24, plures adduximus casus, etiam tales, qui omnes collective sumptos, seu totum collegium et communitatem tangunt, in quibus non sufficit major pars, quin minor pars contradicere, et intentum majoris partis ex rationabili causa impedire valeat cit. c. 1. *De his, quæ fiunt a major.* ibi: « Nisi a paucio-

ribus aliquid rationabiliter fuerit objectum et ostensum »: ubi etiam addidimus, unicuique cæteris omnibus efficaciter contradicere posse, tunc nempe, quando reliqui in manifestum damnum collegii, communitatis aut Ecclesiæ decernunt, ubi vide.

12. *Fallit regula in favore liberationis a debitis.* — Quæritur II. An? et quas fallentias patiatur regula XXIX? Resp. eam fallere in pluribus, verati primo in favore liberationis a debitis, l. *Majorem*, ff. *de Pactis* ubi habetur, si hæredes paciscantur cum creditoribus, quota parte debiti, velint esse contenti. « Prætor sequetur majoris partis voluntatem »: ubi rubrica sic habet: « Hodie in his, quæ sunt communia pluribus, ut singulis, quod fit a majore parte, præjudicat aliis favore liberationis. »

13. *In arbitris pro dirimenda lite.* — Fallit secundo in arbitris favore litium dirimendarum; nam arbitris, qui communi partium consensu in dispari numero sunt assumpti, discordantibus, statur sententiæ majoris partis, etsi res plures ut singulos tangat, arg. c. can. *Sane* 1, *de Arbitris*.

14. *Item in compatronis juris patronatus.* — Fallit tertio in casu, quo pluribus patronis competit jus patronatus; nam iis discordantibus valet præsentatio personæ idoneæ factæ a majore parte, textu expresso c. *Quoniam*, 3, *de Jure patron.*: idque favore Ecclesiæ et animarum, quibus longior beneficii vocatio damnosa videtur et periculosa, arg. c. *Ne pro defectu*, 41, *de Elect.*

15. *Et, si fiscus concurrat cum privatis.* — Fallit quarto, si princeps, vel fiscus illius rem aliquam cum aliis communem habet; quia potest ille, etiam his invitis, rem totam vendere, reddita tamen parte pretii aliis competente, l. *Multum*, 2, *C. de Commun. rerum alienat.* quia fiscus in hoc specialiter privilegiatus independentem ab aliis agit, nec in effectu illis præjudicat; cum plerumque commodius sit et utilius, rem totam, quam partem illius distrahere, arg. l. *Mævius*, 52, ff. *Familia erciscundæ*.

REGULA XXX.

IN OBSCURIS MINIMUM EST SEQUENDUM.

1. *Regula a quo desumpta?* — Hæc regula desumitur ex l. *Semper in obscuris*, 9, ff. *de Reg. jur.* ibi: « Semper in obscuris, quod

minimum est, sequimur. » concordat l. *Semper in stipulationibus* 34, ff. *de Reg. jur.*

2. *Obscurum quid sit? et minimum quid dicatur?* — Quæritur I. Quomodo hæc regula intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. I. *Obscurum* in hac regula sumitur pro eo, in quo rei veritas, et intentio disponentis, etiam consideratis considerandis circumstantiis nec verisimiliter satis apparet. Per *minimum* vero illud intelligitur, quod minus obligat, vel minus gravat.

3. *Regula non procedit, nisi prius circumstantiæ de veritate rei perpendantur: hinc Regula hæc subsidiaria dicitur.* — Dicitur autem notanter etiam consideratis considerandis circumstantiis; enimvero hæc regula non ita unde intelligenda venit, quod in quovis obscuro statim, ac sine ulla consideratione *minimum* sit eligendum: sed prius videndum est, an non rei veritas, et vera disponentis intentio ex more Regionis, ex ratione, vel fine, vel ex alia lege, ex antecedentibus aut subsequentibus verbis, vel ex aliis circumstantiis saltem verisimiliter erui valeat, prout bene observat Gloss. et clare desumitur ex cit. l. 34, ff. *de Reg. jur.* ibi: « Semper in stipulationibus, et in cæteris contractibus id sequimur, quod actum est: aut si non appareat, quod certum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque regionis mos appareat, quia varius fuit, ad id, quod minimum est, redigenda summa est. » Concordat regula 45, juris in 6: « Inspecimus in obscuris, quod verisimilius est: vel quod plerumque fieri consuevit. » et l. *Nummis*, 75, ff. *de Legatis*, III, ibi: « Si neque ex consuetudine patrisfamilias, neque ex regionis unde fuit, neque ex contextu testamenti possit apparere. » Hinc regula hæc communiter vocatur *subsidiaria*, id est, in subsidium, casu quo aliunde de veritate satis non constat.

4. *Ponitur verus sensus regulæ.* — Resp. II. Verus sensus regulæ hic est: « Quando in lege, statuto, aut alia dispositione sensus ita obscurus est, ut neque ex natura actus neque ex antecedente aut subsequente tenore verborum, neque ex consuetudine loci, nec ex aliis circumstantiis vera legislatoris, vel aliter disponentis voluntas ac intentio, saltem verisimiliter satis appareat, id, quod minimum, hoc est, quod minus obligat, vel gravat, sentire debemus. » Per jura citata. Ratio est, tum quia jura proniora sunt ad liberandum, quam obligandum, magisque inclinant

ad minuendam, quam augendam obligatio-
nem. arg. l. *Arianus*. ff. de *Obligat. et act.*;
tam quia sequendo minimum minus errandi
periculum est; hoc ipso, quod in majori, vel
maximo etiam minus vel minimum includa-
tur, juxta reg. 33. jur. in 6: « Plus semper
in se continet, quod est minus »: consequen-
ter si disponens forsitan de maximo intencio-
nem habuit, etiam minimum inclusum exis-
tat, non sic e converso.

5. *Regula ample extenditur.* — Porro hæc
regula sat ample extenditur; procedit enim
non tantum in legibus et statutis, sed etiam
in contractibus, et voluntariis promissioni-
bus: in testamentis et ultimis voluntatibus:
in peccatis et delictis: in pœnis, et in sen-
tentiis. Dynus hic cum communi aliorum,
patetque adducendo de singulis exempla
juris.

6. *Procedit enim in legibus.* — Et quidem
primo de legibus et statutis; hæc enim quando
obscura sunt, et vera, aut verisimilior inten-
tio legislatoris non apparet, mitiorem, mi-
nusque obligantem, vel gravantem præ du-
riori interpretationem sequi licet. Strein hic
n. 2. Taccinus, n. 3, arg. l. *Arianus*, 47, ff.
de *Oblig. et act.* ibi: « Cum de obligando
quæritur, propensiores esse debere nos, si
habeamus occasionem, ad negandum: ubi
de liberando: facilius sit ad liberationem. »

7. *In contractibus et promissionibus.* — *Se-
cundo*, de contractibus et voluntariis promi-
sionibus; nam qui vendit servum, dicens,
illum esse peculiarem, sufficit, si in mini-
mum habeat peculium textu claro l. *Si quis
venditor*, 18, § ult., ff. de *Edict. edict.* ibi:
« Si quis simpliciter dixerit, peculiatum esse
servum, sufficit, si is, vel minimum, habeat
peculium. » Dynus, hic n. 3; Strein., n. 2;
Taccin., n. 3. Sic qui aliam certam mensuram
tritici promisit, vilioris speciem dando sa-
tisfacit, textu claro l. *Fidejussorem*, 32, ff.
Mandati, ibi: « Si sine adiectione bonitatis
tritici pro altero triticum spondit, quod-
libet triticum dando rem liberare posse
existimo. » Ratio est, quia in hoc obscuro
vilior species promittentem minus gravat.
Sic ulterius qui numero decem canonicis Ec-
clesiæ A. promisit singulis annis dare viginti
aureos, ita ut quilibet habeat duos, aucto
postea canonicorum numero, non tenetur
superaddere, ut, qui recesserunt, tantum-
dem accipiant. Strein hic, n. 3; Pech., n. 3,
quia in hoc obscuro, ita dando, minus gra-
vatur promittens.

8. *In testamentis et legatis.* — Tertio in tes-
tamentis, legatis, et aliis ultimis volunta-
tibus; si enim alicui indistincte legatur pe-
cunia, hæredes satisfacunt, si minimam
quantitatem legatario dant, arg. l. *Si ita
relictum*, 43, ff. de *Legat. II*, et l. *Nummis*,
75, ff. de *Legat. III*, ibi: « Nummis indistincte
relictis, hoc receptum est, ut exigiores re-
licti videantur; » quia hoc obscuro mini-
mum, seu minus gravans hæredes sequi li-
cet. Sic ulterius si alicui legatur tanta pars,
quantam unus hæres accipit, et partes hæ-
redum sunt inæquales, non nisi illa pars de-
betur legatario, quæ inter hæredes est mi-
nima., Dynus hic n. 2, textu claro cit. l. *Si
ita relictum*, 43, ff. de *Legat. II*, ibi: « Si ita
relictum, etc. quantum unus hæres habebit,
tantum Titbaso hæredes meos dare volo,
minor pars erit accipienda. » Ratio est, quæ
supra.

9. *In peccatis et legatis.* *Satius est impuni-
tum relinquere facinus nocentis, quam inno-
centem damnari.* — Quarto in peccatis et
delictis: si enim non satis constat, sed
dubium et suspicio duntaxat est de crimine
commisso, minimum sequi, et reum absol-
vere oportet. Dynus hic, n. 17, textu claro,
l. *Absentem*, pr. ff. de *Pœnis*, ibi: « Sed nec
de suspicionibus debere aliquem damnari,
divus Trajanus rescripsit; satius enim est,
impunitum relinquere facinus nocentis, quam
innocentem damnari. » Quod si de delicto
constat quidem, obscurum tamen et dubium
maneat, de qualitate delicti, an v. g. vi ar-
mata, an sine armis contigerit minimum, id
est, minorem inducens pœnam, sicque sine
armis commissum fuisse præsumendum est.
Dynus loc. cit. l. *si Præses*, 32, ff. de *Pœnis*.
juxta l. *Hæ enim causa*, § *Qui ergo*, ff. de
Suspect. tut.

10. *Procedit insuper in pœnis.* — Quinto in
pœnis, prout omnes docent, ob currentes
alias Regulas Juris claras; nam juxta Regu-
lam, 49. Jur. in 6. In pœnis benignior est
interpretatio facienda. et Reg. 155, § fin. de
Reg. Jur., ibi: « In pœnalibus causis benig-
nius interpretandum est, » juncta l. *Interpre-
tatione*, 42, ff. de *Pœnis* ibi: « Interpretatione
legum pœnæ molendæ sunt potius, quam
exasperandæ. »

11. *Procedit in votis.* *In pari causa melior
est conditio possidentis.* — Sexto in votis; qui
enim dubitat, utrum vere voverit, ad votum
non tenetur, prout communiter tenent doc-
tores tum ex hac regula, tum ex regula 65,

in 6. « In pari causa potior est conditio pos-
sidentis; » taliter autem dubitans est in pos-
sessione suæ libertatis. Quod si certus de
voto, dubius manet circa qualitatem, quan-
tatem, pondus, numerum, vel mensuram,
minimum, id est, minus gravans sequi po-
test, nisi ex circumstantiis aliud prudenter
desumatur per jura citata, juncto c. *Ex parte*
18. de *Censibus*. Sicut enim in hoc, ita et in
aliis allatis juris exemplis attendenda est
clausula num. 3, adducta, « si consideratis
considerandis circumstantiis aliud verisimi-
liter non appareat. »

12. *Procedit in sententiis.* — Septimo in
sententiis; siquidem si ex tribus iudicibus
vel arbitraris unus ad quindecim, secundus ad
decem, tertius ad quinque reum condemnet
minimum, quinque nempe, utpote minus
gravans, sequi oportet textu claro l. *Diem
proferre* 27, § *Si plures*, ff. de *Receptis qui
arbitrium*, ibi: « Si ex tribus arbitraris unus
quindecim, alius decem, tertius quinque
condemnet, Julianus scribit, quinque de-
bere præstari; quia in hanc summam omnes
consenserunt. » Secus foret, si duo iudices
similiter condemnassent ad majus, v. g. ad
quindecim, et tertius ad dena; quia in tali
casu res non amplius obscura, sed certa ap-
pareret, reum teneri ad quindecim ob clara
jura disponentia, majorem partem iudicium
idem sententiarum prævalere cit. l. *Diem*,
§ 3, ibi: « Si major pars consentiat, et sta-
bitur; » quod utrum clare deciditur c. 4, de
Arbitrium 6, ibi: « Si ex tribus arbitraris te-
duo ad decem, et tertius in quinque con-
demnet, debet sententia prævalere duorum;
licet eorum unus in quindecim, alius in decem,
tertius vero in quinque pronuntiant, in illius,
qui dixit de summa minori (cum in illa om-
nes concordessistant) sententia efficax cen-
seatur. »

13. *Solvitur objectio.* *Pars indistincte nomi-
nata significat dimidium.* — Objicitur autem
contra regulam et sensum ejus Primo l. *Etiam*,
43, ff. de *Usufructu et quemadmodum*,
ubi expresse habetur, quod si pars legatur
sine determinatione quotæ, dimidia pars to-
tius legata censeatur, ibi: « si non sit spe-
cialiter facta partis mentio, dimidia pars ho-
norum continetur. » Ergo in obscuris legatis
minimum sequendum licet. Resp. hunc casum
non versari in obscuro, quia clara lege de-
cisum habemus, quod, si quotæ non deter-
minetur, nomine partis dimidium intelligatur,
l. *Nomen*, 164, § 4, de *Verb. signif.*, ibi: « Si

non fuerit portio adjecta, dimidia pars de-
betur. »

14. *In obscuris et iudex sequi debet mini-
mum.* — Objicitur secundo, l. *Voluntatis*, 7,
C. de *Fideicommissis*, ubi dicitur: « Voluntatis
defuncti quæstio in æstimatione iudicis est. »
Resp. id quidem verum esse, ita tamen, ut
si consideratis considerandis certum vel veri-
similius non appareat, et ipse de minimo
judicare debeat per jura hæcenus allegata.

15. *Quivis censetur habere animum agendi,
quod agit.* — Objicitur tertio, l. 1, C. ad le-
gem *Cornel. de sicar.*, ex qua colligitur, quod
si constet aliquem a Mævio fuisse occisum,
is teneatur de homicidio, etsi non constet de
animo occidendi, nisi Mævius hæc abfuisse,
et homicidium casu contigisse probet; ergo
in delictis non licet sequi minimum. Resp.
hanc legem non obstare regulæ; quia in hu-
jusmodi non in obscuro, sed in claro versa-
mur: cum in dubio quivis censetur id agere
voluisse, et agendi animum habuisse, quod
egit, nisi aliud probetur, et animus ordinari-
sit talis, qualem facta demonstrant, arg. cit.
l. 1, et c. *Dilecti*, 32, de *Appellat.*

16. *Fallit regula in speciebus et artefactis.*
— Quæritur II. An? et quales fallentias pa-
tiatur hæc regula? Resp. cum Gloss. et Dyno
hic, n. 7, quod etsi regula in quantitate et
numero etc., procedat, tamen generaliter
fallat in speciebus (subaudi in sensu juridico
acceptis dicenda intra) et iis, quæ æquipol-
lent speciebus, uti sunt artefacta, circa hæc
enim in obscuris non minimum, sed medio-
cre est præstandum, l. *Legato generaliter*,
37, ff. de *Legat. I*, ibi: « Legato generaliter
relicto, venuti hominis Gaius Cassius scribit,
id esse observandum, ne optimus vel pessi-
mus accipiat, » et l. *Qui lanceam*, 31, ff. de
Aureo et argent. legat. ubi disponitur, quod
relinquens tres lanceas unam ex illis legat,
mediæ magnitudinis lanceam legasse cen-
sendus sit, juncta l. *Si quis argentum*, 35,
§ 1. C. de *Donat.* ubi habetur, quod si quis
certum redditum ex suis possessionibus do-
net, « non exprimendo earum nomina, te-
neatur dare ex agris, qui nec omnibus, quos
habet in possessione, anteponuntur, nec de-
teriores omnibus sunt, sed status mediocris
inveniuntur. »

17. *Nisi sub specie duo tantum adsint indi-
vidua.* — Quod si vero ex legata vel donata
specie duo tantum individua adsint, v. g.
duo tantum equi, vel boves, vel fundi, vel
servi, unus melior, alter deterior, in salvo

manet regula : « In obscuris minimum est sequendum » : indeque non nisi ad deterius dandum obligatio inducitur. Dynus hic n. 8 et 9, arg. l. *Cum servus*, 39, § 6, ff. *de Legat.*, I, et l. *Si ita relictum* 43, § fin., ff. *de Legat.* II.

18. *In genere proprie tali non fallit.* — Porro plures doctores cum Dyno hic n. 7, asserunt, regulam non tantum in speciebus, sed etiam in generibus fallere. Notandum tamen eos loqui de genere et specie non in philosophico, sed in iudicio sensu acceptis; in quo ultimo sensu etiam individua et alia singularia vocantur species : e contra veræ species philosophicæ habentes sub se plura individua, uti homo, leo, asinus, etc., apud juristas vocantur genus, prout magis dicitur infra explicando regulam 34. « Generi per speciem derogatur. » Dynus l. c. cum aliis, arg. l. *Ita stipulatus*, 115, ff. *de V. O.*

19. *In homicidio, a pluribus commisso, fallit. Delicta non deberent manere impunita.* — Cæterum fallit regula secundo in casu, quo homicidium a pluribus committitur, et nescitur : sed obscurum manet, quis eorum vulnus lethale inflixerit : tunc enim non minimum de puniendo uno vel nullo, sed maximum, videlicet ut omnes tanquam homicidæ puniantur, eligendum statuitur, l. *Item Mela*, 11, § 2, ff. *ad l. Aquil.* Et merito, cum enim omnes in actu homicidii deprehensi culpabiles existant, omnes jure merito poenæ subjacent, ne cum gravi damno republicæ delicta maneant impunita contra l. *Ita vulneratus*, 51, § 2, ff. *ad Leg. Aquil.* ibi : « Cum neque impunita maleficia esse oporteat. » Dynus hic n. 19.

REGULA XXXI.

EUM, QUI CERTUS EST, CERTIORARI ULTERIUS NON OPORTET.

1. *Regula unde desumpta?* — Hæc regula juxta Glossam hic desumitur ex l. 1, ff. *de Actionibus empti et venditi*, ubi habetur : « Quia non videtur esse celatus, qui scit, nec certiorari debuit, qui non ignoravit. »

2. *Certus quis dicatur? tribus modis certus fieri potest.* — Quæritur I. Quomodo regula intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Certus per regulam præsentem intelligitur ille, qui non qualemcumque, sed indubitam notitiam, seu scientiam rei, vel negotii alicujus habet; quæ notitia vel certi-

tudo triplici modo haberi potest : vel *physice*, ac naturaliter per quinque sensus, visum præsertim et auditum, ut si quis instrumentum authenticum rem continens ipsemet vidit et legit, vel quid aliud in quæstione versari propriis oculis cognovit, vel auribus audivit, v. g. promulgationem legis præsens auribus percepit : vel *moraliter*, quæ notitia provenit ex motivis adeo vehementibus, ut nullus prudens dubitandi relinquatur locus : cujusmodi certitudo ex relatione virorum omni exceptione majorum, fideque dignorum habetur : vel « ex dispositione legis naturalis, » quæ cunctis nota esse debet, vel humanæ claræ ac certæ riteque promulgatæ, Taccin. hic n. 1; Peck n. 1, cum aliis arg. l. *Magnam*, 12. C. *de Contrah. et committend. stipul.*

3. *Quid sit certiorari?* — Per certiorari intelligit regula particularem aliquam judicialem, vel aliam denuntiationem, insinuationem, aut notificationem, vultque dicere, quod qui aliquo ex præfatis modis de re quadam certus est, seu sufficientem notitiam jam habet, vel saltem habere deberet, et ulteriorem aliquam insinuationem, vel denuntiationem facere ad hoc, ut notitiam acquirat, non sit necesse. Hinc

4. *Ponitur versus sensus regulæ.* — Resp. II. Verus regulæ sensus hic est : « De jure non est necessarium, ut alicui, qui sufficientem notitiam vel scientiam de re, vel negotio aliquo jam habet, vel saltem habere deberet, pro acquirenda ejusdem rei, vel negotii notitia, adhuc ulterior aliqua fiat denuntiatio, insinuatio, vel notificatio. » Rationem dat Vivianus hic : quia denuntiatio alicui regulariter ideo fit, ut notitiam acquirat de re aliqua l. *Item veniunt*, 20, § 11, ff. *de Hæred. petit.* Ergo si is sufficientem notitiam jam habet, frustranea et superflua est ulterior notificatio talis rei : sicut autem natura, sic etiam leges et jura nil frustra, aut superfluum faciunt vel exigunt. can. 1, dist. 19, cum concord.

5. *Declaratur regula exemplis juris. Venditor servitutem fundi insinuare non tenetur, quam emptor jam scit. Nec vitium mancipii, vel alterius jam notum.* — Declaratur regula et sensus illius exemplis juris : Sic enim, licet vendens fundum, vel domum aliquam servitute affectam, teneatur emptorem de servitute certiore reddere; cum id omittens teneatur actione empti ad interesse emptoris : tamen hujusmodi servitutem insinuare non

obligatur, si emptor prius jam scit fundum servituti esse subjectum textu claro l. 1, § 1, ff. *de Action. empti.* ibi : « Venditor si, cum sciret deberi servitutem, celavit, non evadet ex empto actionem; si modo eam rem emptor ignoravit: quia uti § fin. ibidem additur, non videtur esse celatus, qui scit, neque certiorari debuit, qui non ignoravit. » Sic etiam licet quis mancipium vel aliam rem, v. g. equum viciosum, scabiosum vendens debeat emptorem certiore reddere de moribus et vitis mancipii, vel morbo aut gravi defectus emptori notificare non debet, quando is horum prius jam sufficienter conscius est, l. 1, ff. *de Ædilit. edict.*

6. *Nemo tenetur alium de claris juribus certiore reddere. Dies interpellat pro homine.* — Sic universaliter nemo tenetur adversarium suum de claro jure aut lege certiore reddere, quia hanc quemvis scire præsumitur, cum scire debeat, indeque ignorantia hujusmodi juris ipsum non excuset juxta regulam 13, jur. in 6, « ignorantia facti, non juris excusat » : et dicta ibidem. Prout etiam necesse non est, aliquem monere, vel certiore reddere de die solutionis, ubi is in contractu est appositus; quia debitor in tali casu præsumitur jam certus, cum dies ipsa interpellat pro homine l. *Magnam*, 12. C. *de Contrahend. stipulat.* cum concord.

7. *Iter ad curiam romanam in causa litigiosa arripere æquivalet appellationi.* — Sic ulterius in specie arripens in causa litigiosa iter ad curiam Romanam sciente prætato inferiori iudice, non tenetur illi communicare iter aggressum, minus attentati insinuare appellationem, vel eum de hac certiore reddere, quia ipsemet prætatus scivit, vel scire debuit, iter ad curiam Romanam arripitum habere vim appellationis, arg. c. *Si duobus* 7, et c. *Meminimus*, 9, de *Appellat.* ac stante hujusmodi appellatione excommunicationem non subsistere, c. *Ad præsentiam*, 16, de *Appellat.* cum concord. Hinc in sensu regulæ n. 3, posito notanter additum : « Si de re notitiam jam habet, vel saltem habere deberet; » cum scire et scire debere pro eodem sumantur per dicta in regulam 13, jur. in 6.

8. *Fallit regula, quando ulterior certioratio requiritur ad substantiam actus.* — Quæritur II. An et quas fallentias habeat præsens regula? Resp. eam universaliter fallere in iis, in quibus ulterior denuntiatio, seu insinuatio rei alias jam notæ non ideo fit, ut alter, cui

fi, acquirat rei majorem vel certam notitiam : sed ideo, quia ulterior certioratio, seu denuntiatio ex dispositione juris requiritur ad substantiam et valorem actus, uti cum Dyno hic n. 4, communiter advertunt doctores arg. l. *Denuntiasse*, 17, ff. *de Adult.* et clare patebit adducendo ad propositum exempla juris : Sic enim

9. *Uti ad declarandum contumacem.* — Primo sufficientem notitiam rei jam habens reus absens, ut contumax declarari, et contra eum qua talem procedi non potest, nisi prævia trina, vel una, tribus æquivalente peremptoria citatione in jus fuerit vocatus; quia sic in jure expresse disponitur l. *Ad peremptorium*, 68, cum seqq. ff. *de Judiciis*, et l. *Contumacia*, 53, ff. *de Re judicata*, ibi : « Contumax est, qui tribus edictis præpositis, vel uno pro tribus, quod vulgo peremptorium appellatur, litteris evocatus præsentiam sui facere contemnit » : Et amplius diximus lib. II, tit. XIV, de *Dolo et Contumacia*.

10. *Et ad privationem privilegii clericali.* — Secundo, ut quis etiam scelerum suorum bene conscius privilegio clericali legitime exuatur, trina monitio prævia de jure necessaria est, textu claro c. *Contingit*, 45, de *Sentent. excomm.* juncta Clement. 1, de *Vita et honest. cleric.*

11. *Necnon ad ferendam excommunicationem majorem.* — Tertio pariter requiritur prævia trina monitio, ut quis per iudicem ecclesiasticum excommunicatione majori feriatur. c. *Constitutionem*, 10, de *Sentent. excomm.* in 6, ibi : « Judices sive monitionibus tribus utantur, sive una pro omnibus, observent aliquorum dierum competentia intervalla, » et amplius habetur, lib. V, tit. 39, de *Sentent. excomm.*

12. *Testes in testamento non valent, nisi sint rogati.* — Quarto, quamvis testes præsentibus audiant voluntatem testatoris, et omnia circa testamentum rite peragi videant : tamen pro valore testamenti non sufficiunt, nisi testes ut actu adsint, fuerint rogati, l. *Hæredes*, 21, § 2, ff. *Qui testamenta facere possunt*, ibi : « Testes rogati adesse debent, » cum concord. et jam dictum est lib. III, tit. XXVI, de *Testam.* n. 21.

13. *Judex non nisi imploratus, et judicialiter informatus in causa procedere potest.* — Quinto, etsi iudex causam inter aliquos controversam per se optime compertam habeat : tamen in ea judicialiter informatus fuerit, non ut notitiam acquirat, quam jam habet,